

би се добрим дијелом удовољило захтјевима који се у последње вријеме постављају пред науку, а представљају критику њеног још увијек недовољно организованог и координираног рада.

Материјали са скупа, када буду ауторизовани, биће објављени у посебном, тематском броју Часописа за савремену повијест.

Радослав Распоповић

ПЕТРОВАЧКА КОМУНА 1920. ГОДИНЕ — ПРВА КОМУНИСТИЧКА ОПШТИНА НА ЈАДРАНУ

У организацији Историјског института СР Црне Горе, Марксистичког центра ЦК СК Црне Горе и општине Будва, одржан је 23, 24. и 25. XI 1984. године у Петровцу научни скуп „Петровачка комуна 1920. године — прва комунистичка општина на Јадрану“. Скуп је окупио преко 30 еминентних стручњака и научника из свих република Југославије, чији реферати говоре о научним проблемима везаним за историју организованог револуционарног радничког покрета у периоду његовог оснивања и јачања у предратној југословенској држави. Научни скуп је почео рад у присуству истакнутих друштвено-политичких радника Југославије и Црне Горе. У свом реферату Миљан Радовић је говорио о изузетно значајном историјском чину за југословенске народе — њиховом уједињењу 1918. године у заједничку државу Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца.

Иако се ради о историјском догађају везаном за релативно мали простор и кратко временско раздобље, обиле тема и проблема, демантовала показало је пуну оправданост скупа. На основу садржајних и документованих саопштења низа прегалаца из свих република, може се рећи да је скуп био срећан spoj општег и посебног тј. заједничког и специфичног на општинским и парламентарним изборима 1920. године.

По садржају бисмо могли реферате груписати у неколико тематских цијелина: комунистичке општине у Југославији 1920. године, настанак рад и њихово уки-

дање, фактори оснивања комунистичких општина, специфична племенска организација Паштровића и њен утицај на рађање револуционарног покрета у Петровцу, рад и развој Петровачке комуне и њен значај за одржавање револуционарно-патриотске свијести у току НОР-а, културно наследије овога краја итд.

Друга група питања односила се на ликове петровачких комунара и комуниста из предратног периода, чија је партијска активност директно или индиректно везана за Петровац, Црну Гору и Југославију.

На основу архивске документације Проф. др Јован Р. Бојовић је говорио о двојици истакнутих чланова КПЈ — о Адолфу Муку и Божидару Радановићу, чије су партијске каријере биле у извјесној мјери у науци потиснуте. Да школа није једино мјерило наобразбе човјека он је то доказао ликом Адолфа Мука, који је, иако конобар, активно служио са седам језика.

Божидар Радановић је уложио знатне интелектуалне и етичке напоре у КПЈ, иако му је нуђена богата чиновничка каријера уколико се одрекне свог идјеног и идеолошког убјеђења. Иако је непосредно пред други свјетски рат искључен из Партије, остао је и даље борац за њене идеале.

Када се говори о Петровачкој „црвеној комуни“, о њеној економској, социјалној и политичкој структури, ваља истаћи саопштења др Мирослава Јукетића, који је своја научна сазнања темељио на архивској грађи, провјеравају и сакупљању података од гради-

теља историје. Вриједни и значајни радови су Владимира Милосављевића и др Петра Милосављевића, који говоре о раду комунистичких општина у источној дијелу Србије. Они су езакним подацима поткријепили чињеницу да су малобројну радничку класу и ситно сељаштво у источној Србији тиштили исти социјални проблеми као и у осталим сиромашним дијеловима Југославије.

Др Јован Вукмановић говорио је о племенској самоуправи Паштровића, њеним обичајима, изузетном гостопримству, као и крају који је знао и умιο да чува и очува споменике културе од антике до данас. Паштровићи су племе које има читав комплекс цркава, манастира и утврђења.

О духовном стваралаштву Паштровића поднио је веома садржајно саопштење др Радослав Ротковић, истичући да она нијесу ни мала ни маргинална за југословенску књижевност и умјетност.

О културно-просвјетним приликама у Црној Гори у току 1919/20. године са посебним освртом на Петровац говорио је др Перко Војиновић.

О побједама комуниста на изборима у неким општинама у Македонији и специфичним видовима борбе у Словенији поднијели су саопштења др Вера Вангели — Весковић и Јуриј Перовшек. Посебне репресивне мјере владајући режим примјењивао је у Македонији над политичким кривцима, као и у Словенији према организованом радништву у рудницама и на жељезници.

Теоријску подлогу и филозофски смисао о субјективним и објективним компонентама настанка Петровачке комуне дао је проф. др Драгутин Лековић.

Заслужују пажњу и саопштења Проф. др Зорана Лакића, Милорада Марковића, Вукића Булатовића, др Видака Вујачића и проф. др Александра Драшковића.

О општинским изборима у Црној Гори, о специфичности револуционарног покрета 1919/20. у Црној Гори, о идејним и идео-

лошким струјањима у КПЈ у Црној Гори, као и о репресивним мјерама буржоаског система према КПЈ у Црној Гори са специфичним одликама примјене у Боки Паштровићима — поднијели су саопштења др Радоје Пајовић, проф. др Јован Р. Бојовић, проф. др Драгоје Живковић и Милан Бајовић.

Као значајна у методолошком истраживању и класификавању архивске грађе и библиографских радова истакнутих лијевих грађанских и комунистичких активиста између 1918 — 1941. године „чија је судбина посредно или непосредно везана за Петровац могу послужити саопштења Марије Црнић — Пејовић, Милана Кеџмана и др Мирослава Лукећића.

У дискусијама и репликама на скупу наука је рекла и потврдила: да је уједињење југословенских земаља 1918. велики историјски догађај и да нема ријечи о окупацији наших земаља од стране српске и добровољачке војске у току 1918. године; да су Паштровићи били изложени разним притисцима од турских млетачких и аустроугарских власти и да их је то присиљило да масовно учествују у добровољачком покрету; да су своју културу, традицију, језик и вјеру његовали до савремених дана, да су непосредне одnose одржавали са слободним дијелом Црном Гором и да је настологија појачавала емоције да се његује култ слободе и толеранције.

Традиција још живи у Паштровићима да се путници и добронамјерници дочекају вином из бокала а освајачи оружјем и витешком борбом. Са освајачем нема компромиса, јер саката слобода није слобода за ма којег Паштровића. То је најбоље потврђено у НОР-у (1941—45), масовним одзивом способног становништва у партизане. Када се овдје пјева и говори о слободи сувишне су легенде, овдје је само потребно историју отргнути од заборава.

Милан Бајовић